

Niemieckie obozy na ziemiach okupowanej Polski w latach 1939–1945

Pierwsze obozy

Napadając na Polskę we wrześniu 1939 r., Niemcy hitlerowskie planowały unicestwić nie tylko państwo, ale także naród polski. Polaków, którzy aktywnie działali na rzecz polskiej państwowości, zamierzano wymordować, pozostałych obrócić w niewolników.

W celu realizacji tych planów okupant od samego początku tworzył na ziemiach polskich obozy.

Jako pierwsze – już w październiku 1939r. – powstały tzw. **prowizoryczne obozy koncentracyjne. Zostały one zorganizowane przez wkraczającą do Polski niemiecką policję bezpieczeństwa w Poznaniu (Konzentrationslager Posen - Fort VII) oraz w Łodzi-Radogoszczu (Konzentrationslager Radogosch). W obozach tych osadzano Polaków, którzy organizowali lub mogli organizować opór ludności cywilnej przeciwko niemieckiemu najeźdźcy.**

Niemal jednocześnie niemiecka policja tworzyła, przeznaczone jako miejsca uwięzienia Polaków, przejściowe obozy dla polskich jeńców cywilnych i obozy dla internowanych.

Obozy takie powstały między innymi w Inowrocławiu (Übergangslager in Hohensalza), Działdowie (Durchgangslager für polnische Zivilgefangene in Soldau), Gdyni (Internierungslager Gotenhafen), Gdańsku (Übergangslager Danzig-Victoria), Sztutowie (Zivilgefangenenlager Stutthof), Bydgoszczy (Internierungslager Bromberg).

...osadzono w nich ponad 100 tys. Polaków (..) zostali oni rozstrzelani w 196 miejscach masowych egzekucji

---

W ciągu kilku miesięcy istnienia prowizorycznych obozów koncentracyjnych, obozów dla polskich jeńców cywilnych i obozów dla internowanych osadzono w nich ponad 100 tys. Polaków. Ich los był tragiczny: po okrutnych przesłuchaniach zostali oni rozstrzelani w 196 miejscach masowych egzekucji, głównie w lasach, na przykład w Lasach Piaśnickich koło Wejherowa, Lasach Szpęgawskich koło Starogardu Gdańskiego, Lasach Kaliskich koło Kartuz, Lesie Barbarka koło Torunia, Lasach Dopiewca koło Poznania, Lasach Łągiewnickich i Lasach Lućmierskich pod Łodzią.

Obozy koncentracyjne

...realizowano w nich program zagłady Żydów, a także wyniszczania określonych grup więźniów

---

Na okupowanych ziemiach Polski niemiecki najeźdźca organizował także obozy koncentracyjne. Pierwszy [obóz koncentracyjny](#) na terenie okupowanej Polski, obliczony na 30 tys. więźniów, założył okupant w maju 1940 r. w Oświęcimiu na Śląsku – był to KL Auschwitz. Został on utworzony w związku z masowymi aresztowaniami Polaków, które miały zapobiec rozwojowi ruchu oporu, ogarniającemu coraz szersze kręgi ludności. Do końca 1940 r. w obozie osadzono blisko 8 tys. Polaków podejrzanych o udział w konspiracji. KL Auschwitz miał ponad 40 podobozów, których więźniowie wykonywali prace przymusowe dla niemieckich koncernów.

W sierpniu 1941r. uruchomiono kolejny obóz koncentracyjny – KL Lublin, zwany potocznie Majdankiem – od dzielnicy Lublina, w której został usytuowany. Obóz był przeznaczony dla 25 tys. – 50 tys. więźniów. Również w 1941 r. zaczął funkcjonować obóz koncentracyjny w Brzezince – KL Birkenau, do którego przeniesiono więźniarki, przebywające dotychczas w obozie męskim KL Auschwitz, a także obóz koncentracyjny w Rogoźnicy – KL Gross-Rosen. Natomiast w styczniu 1942 r. status obozu koncentracyjnego (KL Stutthof) uzyskał istniejący w Sztutowie koło Gdańska obóz specjalny policji bezpieczeństwa – Sonderlager Stutthof. Pierwszymi więźniami tego obozu byli członkowie ruchu oporu z Pomorza. KL Stutthof i KL Gross-Rosen miały 119 podobozów na terenie okupowanej Polski i kilkanaście podobozów w Prusach Wschodnich, Czechach i Niemczech. Więźniowie pracowali przeważnie przy budowie dróg oraz w fabrykach zbrojeniowych.

Załogę obozów koncentracyjnych stanowili funkcjonariusze SS. Funkcje w obozowych warsztatach, magazynach i biurach sprawowali niemieccy więźniowie kryminalni, przysyłani z obozów istniejących na terenie Niemiec.

W kolejnych latach wojny i okupacji władze III Rzeszy rozszerzyły zadania obozów koncentracyjnych utworzonych na ziemiach polskich. Poza funkcją przymusowej izolacji, realizowano w nich program zagłady Żydów, a także wyniszczania określonych grup więźniów.

Pierwszą tego typu grupę, skierowaną w końcu 1941 r. do KL Auschwitz w celu wyniszczenia, stanowili jeńcy radzieccy. 10 tysięcy jeńców zostało zamorzonych głodem.

Do KL Auschwitz zwożono również w celu eksterminacji Romów z całej Europy. Wydzielono dla nich część obozu i tam umieszczano całe rodziny, które następnie mordowano w komorach gazowych.

Od 1942 r., kiedy Niemcy przystąpili do realizacji programu zagłady Żydów (tzw. ostatecznego rozwiązania kwestii żydowskiej – „Endlösung der Judenfrage”), do KL Auschwitz zaczęto kierować ludność żydowską z całej Europy. Po przybyciu na miejsce Żydów mordowano za pomocą cyklonu B lub gazów spalinowych. W ciągu doby potrafiiono zagazować i spalić w krematoriach ok. 9 tys. osób. Ludność żydowską z okupowanej Europy kierowano także na zagładę do KL Lublin, KL Stutthof i KL Gross-Rosen.

Obozy zagłady

Niemcy przystąpili do realizacji programu zagłady Żydów (...) w ciągu doby potrafiiono zagazować i spalić w krematoriach ok. 9 tys. osób

---

Oprócz obozów koncentracyjnych, w których realizowano program Zagłady, zostały przez okupanta na ziemiach polskich utworzone w 1942 r. [obozy zagłady](#) w Chełmnie nad Nerem, Bełżcu, Sobiborze i Treblince. Załoga tych obozów składała się z funkcjonariuszy gestapo oraz Sonderkommando SS. Obozy zagłady utworzył okupant w celu wyniszczenia ludności żydowskiej zamieszkującej Europę. Mordowano w nich także ludność cygańską, jeńców radzieckich oraz Polaków udzielających pomocy Żydom.

Do obozu zagłady w Chełmnie nad Nerem jako pierwsze przybyły transporty z ludnością żydowską z Kraju Warty. Ofiary natychmiast zaganiano do ciężarówek - ruchomych komór gazowych, do których wpuszczano spaliny z rur wydechowych. Zwłoki zamordowanych odwożono do pobliskiego lasu i tam palono na stosach drewna. Następnymi ofiarami były dzieci rodzin polskich z Zamojszczyzny oraz Polacy z zakładów opieki społecznej w Łodzi i Włocławku. W Chełmnie nad Nerem ginęli także [jeńcy radzieccy](#) oraz Żydzi z Niemiec, Austrii, Francji, Belgii i Holandii. Ogółem w obozie niemiecki okupant zamordował od 200 000 do 300 000.

Do obozów zagłady w Bełżcu i Sobiborze, utworzonych we wschodniej części okupowanej Polski, pierwsze transporty przybywały z ludnością żydowską z gett południowych i wschodnich dystryktów Generalnego Gubernatorstwa, to jest z dystryktu krakowskiego, lubelskiego, radomskiego i Galicji. Następne transporty nadchodziły z ZSRR, Austrii, Belgii, Czech, Danii, Holandii, Francji, Niemiec, Norwegii, Rumunii i Węgier.

Do obozu w Bełżcu przywożono także Polaków z dystryktu galicyjskiego, głównie ze Lwowa. Do obozu w Sobiborze przybywały natomiast transporty polskich dzieci z Zamojszczyzny. Ogółem w obozie w Bełżcu zamordowano ok. 600 tys., natomiast w Sobiborze ok. 250 tys. Żydów.

Obóz zagłady Treblinka, założony na północnym Mazowszu, służył zagładzie ludności żydowskiej deportowanej z getta warszawskiego oraz gett założonych przez okupanta w innych miastach dystryktu warszawskiego. Przywożono tutaj także Żydów z Niemiec, Austrii, Francji, Belgii, Jugosławii, Grecji oraz ZSRR. Ogółem w obozie Niemcy zamordowali ok. 750 tysięcy Żydów.

Obozy zagłady zostały zlikwidowane jesienią 1943 r. i w pierwszych miesiącach 1944 r. Zniszczono komory gazowe, rozebrano baraki, a tereny, na których stały obozy, zaorano i obsiano trawą.

Pozostałe kategorie obozów

Obozy zagłady, [obozy koncentracyjne](#) i inne obozy policji bezpieczeństwa nie wyczerpują listy obozów utworzonych przez niemieckiego okupanta na ziemiach polskich. Poza obozami podległymi policji bezpieczeństwa utworzono tysiące obozów podległych cywilnym organom władzy. Były to przejściowe obozy przesiedleńcze, [obozy pracy przymusowej](#) i obozy karne.

Najliczniejszą grupę stanowiły obozy pracy przymusowej, służące eksploatacji ludzkich zasobów Polski. Pierwsze powstały na przełomie 1939 i 1940 r. Były to obozy pracy dla Żydów. Ich likwidacja następowała sukcesywnie w latach 1942–1944, w okresie realizacji zagłady ludności żydowskiej.

Dla Polaków okupant od grudnia 1940 r. organizował odrębne obozy pracy przymusowej. Osadzeni w nich ludzie pracowali przy budowie dróg i obwałowaniach rzek, wykonywali roboty rolne, regulacyjno-melioracyjne i fortyfikacyjne. W obozach tych panowała wysoka śmiertelność spowodowana prymitywnymi, niehigienicznymi warunkami bytu, niedostatecznym wyżywieniem, ciężką pracą i terrorem. Obozy pracy przymusowej dla Polaków funkcjonowały do 1945 r.

Przejściowe obozy przesiedleńcze służyły wysiedleniom ludności polskiej z terenów polskich, które miały ulec całkowitej germanizacji. Osadzone w tych obozach rodziny były rozdzielane. Młodzi i zdrowi byli kierowani na roboty przymusowe do Rzeszy. Ludzie sędziwi i chorzy oraz dzieci pozostawali w obozach. W ciągu pięciu lat akcji wysiedleńczej niemiecki okupant osadził w tych obozach ponad 1 mln 200 tys. Polaków.

Obozy karne należały do odrębnej kategorii obozów. Były miejscami odbywania kary połączonej z wykonywaniem pracy.

dr Maria Wardzyńska

Najważniejsze niemieckie obozy koncentracyjne i niemieckie obozy śmierci w granicach tzw. Wielkich Niemiec w latach 1941–1944

 Niemieckie obozy koncentracyjne
Rok rozpoczęcia działalności

 Niemieckie obozy śmierci
Rok rozpoczęcia działalności

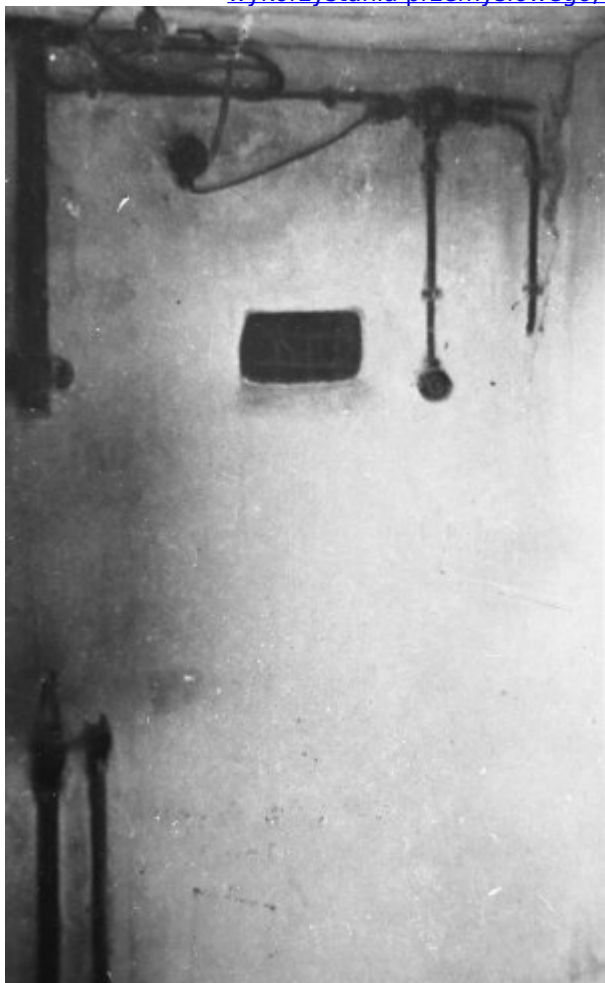

[Funkcjonariusze obozów](#)

Pierwszy obóz koncentracyjny na terenie okupowanej Polski, obliczony na 30 tys. więźniów, założył okupant w maju 1940 r. w Oświęcimiu na Śląsku – był to KL Auschwitz.

[Sterty worków z włosami kobiet zamordowanych w KL Auschwitz-Birkenau. Włosy zostały zapakowane przez Niemców i przygotowane do wysyłki w celu wykorzystania przemysłowego; 1945 r. po wyzwoleniu obozu. \(IPN\)](#)

[KL Majdanek – pomieszczenie przed komorą gazową z urządzeniem do włączania butli z gazem. Okienko w ścianie umożliwiło obserwację przebiegu gazowania.](#)

[KL Majdanek po wyzwoleniu w 1944 r. Wnętrze pieca krematorium ze spalonymi szczątkami ludzkimi. \(IPN\)](#)

[KL Majdanek - szczątki zwęglonych zwłok leżące koło pieców krematoryjnych; lipiec 1944 r. po wyzwoleniu obozu. \(IPN\)](#)

[KL Majdanek - stosy obuwia w jednym z baraków; lipiec 1944 r. po wyzwoleniu obozu. \(IPN\)](#)

[Jeden z odsłoniętych grobów w trakcie prac ekshumacyjnych na terenie KL Majdanek; jesień 1944 r. \(IPN\)](#)

[KL Majdanek - czaszki i kości ofiar wydobyte w trakcie prac ekshumacyjnych; jesień 1944 r. \(IPN\)](#)

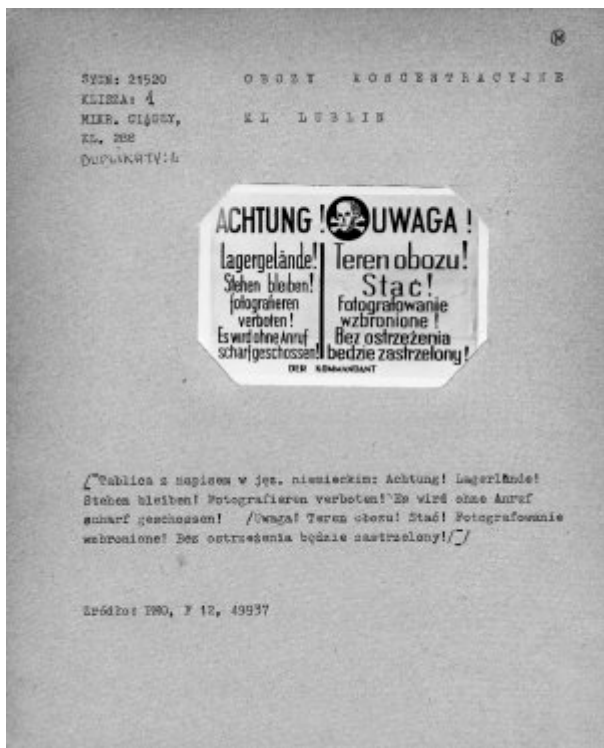

[KL Majdanek - odkopane zwłoki więźniów; sierpień 1944 r. \(IPN\)](#)

[Masowa egzekucja w KL Stutthof \(IPN\)](#)

[Tablica z napisem w języku niemieckimi i polskim informującym o zakazie fotografowania pod groźbą zastrzelenia. Tablice o takiej treści były umieszczane na ogrodzeniach obozów koncentracyjnych.](#)

[KL Stutthof - świerk, na którym wieszano więźniów; druga połowa lat czterdziestych. \(IPN\)](#)

Najstarsi synowie Maxa Pauly'ego – komendanta KL Stutthof podczas zabawy na terenie obozu; prawdopodobnie 1942 r. (IPN)

Max Pauly – komendant KL Stutthof z żoną i dziećmi przed domem w Gdańsku Wrzeszczu; między 1939 a 1942 r. (IPN)

Obóz przejściowy w Żabikowie k. Poznania – ciała więźniów rozstrzelanych, a następnie spalonych przez Niemców podczas ewakuacji obozu; styczeń 1945 r. po wyzwoleniu obozu. (IPN)

Kopiec popiołów z krematorium na terenie obozu zagłady w Treblince. (IPN)

[Obóz zagłady w Treblince - w oddali widoczne dymy nad obozem. \(IPN\)](#)

[KL Auschwitz-Birkenau - więźniarki wewnątrz baraku; 1945 r. \(IPN\)](#)

[Brama wjazdowa do KL Auschwitz-Birkenau; styczeń 1945 r. \(IPN\)](#)

Galeria zdjęć

[Zdjęcia](#) Zapraszamy do obejrzenia galerii serwisu